

JONATHAN RILEY-SMITH, *KRIŽARSKI RATOVI*, VERBUM, SPLIT, 2007.

Verbum je u Splitu 2007. godine izdao knjigu *Križarski ratovi* pokojnoga britanskog povjesničara Jonathana Riley-Smitha. U izvorniku njezin naslov glasi *What Were The Crusades?*, što pobliže označava obrađenu tematiku za razliku od samoga prijevoda naslova. Knjiga se sastoji od pet velikih poglavlja koja su popraćena trima predgovorima (str. 5, 7, 9-12), kronologijom križarskih događaja (str. 153-167), odabranom bibliografijom sporednih radova (str. 169-181), kazalom (str. 183-197) te sadržajem (str. 198-199).

Poglavlje *Što su bili križarski ratovi?* (str. 13-26) otvara temu križarskih ratova i pokušava definirati pojavu u svjetlu brojnih nesuglasja u struci i javnosti. Koristeći se fizvještajima i dokumentima iz srednjega vijeka, autor pojašnjava gledište suvremenika koji su opisivali tu pojavu terminima kao što su *hodočašće*, *putovanje* ili *pohod križa*. Iz te građe izdvaja ključne uvjete koji su konstituirali vođenje križarskoga rata: svečani zavjet i uzimanje križa, poziv upućen od pape, posebne privilegije, i oprost grijeha. Križarski bi se rat mogao povesti tek uz ispunjenje određenih uvjeta, a to su: opravdan razlog, valjan autoritet (onaj tko saziva rat mora biti legitiman autoritet), te ispravna nakana. Autor pretkraj poglavlja razjašnjava srednjovjekovni koncept nasilja, koji se razlikovao od našega modernog koncepta. Dok je u modernom vremenu nasilje nužno zlo koje se mora izbjeći, nasilje je u srednjovjekovnom miljeu bio je neutralan pojam, i kao takav legitimno sredstvo za ponovnu uspostavu valjanoga poretka. Križarski pohod stoga nije nosio konotacije ikakvoga nasilnog osvajanja, nego su pripadnici pokreta išli u pohod kao pokornici.

Opravedani razlog (str. 27-54) drugo je poglavlje i nadovezuje se na prvi uvjet za pozivanje na križarski rat. U ovome poglavlju autor nastoji detaljnije objasniti poglede srednjovjekovne Europe na pojavu i koncept ratovanja te ukazati na faktore koji su doveli do uvođenja i opravdanja križarskih ratova. Rat se u srednjovjekovnom kontekstu smatrao konačnim sredstvo pravedne odmazde protiv učinjene nepravde, i kao takav bio je motivacija za križarske vojne u Palestini. Kako su se križarski pokreti razvijali i razmahivali, u igru su dolazili i faktori misionarstva i teritorijalnog širenja. Uz zastranjenja pojedinih papa u opravdanju pojedinih vojni, Crkva je kao institucija stajala čvrsto protiv nasilnoga obraćenja te običnih osvajačkih tendencija. Autor dalje analizira vojne u Palestini, Španjolskoj, sjeveroistočnoj Europi, te unutar *Res Publice Christianae*, raščlanjujući načela koja su dovela do tih ratova, ukazujući na njihove dosljednosti i proturječnosti.

Zakonita vlast (str. 55-96) treće je poglavlje i nadovezuje se na drugi uvjet za poziv na križarsku vojnu. U uvodnim stranicama poglavlja autor daje pregled uloge papinskoga autoriteta u razvitku križarskih vojni i pokazuje njegovu presudnost. Ovlasti pape u sazivanju križarskih ratova šire se u tolikoj mjeri da papa prerasta iz budničara za obranu na Istoku u 11. stoljeću u praktički cara *Res Publice Christianae* u 13. stoljeću. Osim što je ogromna moć došla u papine ruke, to je dovelo i do skoroga pada njegovoga ugleda te i slabljenja entuzijazma za križarske ratove. Autor se dalje bavi određenim aspektima križarskih ratova kao što su pozivi, financije, strategija i nadzor. Analiza tih čimbenika ukazuje na činjenicu da su križarskih ratovi bili daleko od kompaktno organiziranih vojnih pohoda kako se danas često predstavljaju. Tu se zapravo radilo o masovnim pokretima koji su ovisili o mnogim čimbenicima, od valjanosti vodstva i organizacije, pa sve do raspoloženja onih koji su bili pozivani na sebe preuzeti križ.

Tko su bili križari? (str. 97-146) četvrto je poglavlje i u njemu autor nastoji definirati osobu križara. On kreće od križarskih zavjeta, koji ukazuju da je križarski rat bio vid pobožnosti, odnosno posebnoga hodočašća u kojem se nakon njegovoga izvršenja postiže potpuni oprost. U tom pogledu važan je i pokornički element i pokušaj stvaranja novog tipa viteza; onoga viteza koji će ostaviti razmirice u svom domu sa strane i krenuti u pohod poradi višega cilja. Uz dodatak potpunoga oprosta, govorilo se i o mučeničkom aspektu osobe koja bi krenula u križarsku vojnu, međutim Crkva je bila suzdržana od proglašavanja bilo kojeg poginulog križara mučnikom za vjeru. Nadalje, nam autor nudi pregled privilegija i zaštita onih koji bi odlazili u križarski rat, predstavljajući društveni presjek sudionika križarskih ratova koji ukazuje na šarolikost društvenih staleža i motiva za odlazak u križarski rat. Autor zaključuje ovo poglavlje kratkim biografijama pojedinih znamenitih sudionika križarskih vojni. *Kad su bili križarski ratovi?* (str. 147-152) posljednje je poglavlje kojemu autor pokušava kronološki uokviriti pojavu, razvoj i svršetak fenomena križarskog pokreta. Početak toga fenomena smješta u prvu polovicu 11. stoljeća, kada su započeli početni planovi pape Grgura VII., a kraj fenomena smatra događaj kada su Maltu Napoleonu Bonaparteu predali vitezovi hospitalci koji su stoljećima držali otok i branili ga od muslimana.

Križarski ratovi Jonathana Riley-Smith knjiga je koja je od svoga objavljivanja 1977. godine doživjela čak četiri izdanja (posljednje je bilo 2009. godine), što govori o kvaliteti istraživanja i rezultata iz kojih je knjiga potekla te o aktualnosti njezinoga sadržaja. Napisana je jednostavnim i pristupačnim stilom te su teze popraćene iscrpnim osvrtom na izvornu građu i kontekst europskoga srednjovjekovlja. Laičkoj publici ova knjiga uvelike može približiti pojavu križarskih ratova, dok stručnjacima i istraživačima daje teorijski okvir i pojmovlje za daljnje i podrobnije istraživanje fenomena križarskoga pokreta.